

1.

Een vieringenserie over de brieven van Paulus. Die moeilijke, vaak onnavolgbare, wispelturige man die overal een mening over heeft. Grote invloed heeft hij gehad op de ontwikkeling van het latere christendom, dat wil zeggen: interpretaties van zijn brieven zijn van grote invloed geweest op de ontwikkeling van de theologie, zeker binnen bepaalde christelijke stromingen.

Paulus was een Jood. Hij maakte aanvankelijk deel uit van de groep der Farizeeën. Zij stelden zich ten doel om de Thora voor iedere Jood toegankelijk te maken, om zo overeind te blijven in tijden van onderdrukking. Paulus was niet zomaar een Farizeeër, hij was een fundamentalist. Dus hij vervolgde aanhangers van andere stromingen, zo ook de aanhangers van Jezus Messias. Ergens rond het jaar 34 komt Paulus tot andere inzichten. Hij wordt ijveraar van Jezus, maar daarmee nog geen christen. In de tijd dat Paulus zijn brieven schreef was er nog geen sprake van christendom, de volgelingen van Jezus waren onderdeel van een veelkleurig Jodendom. Daarom was het thema, jood en niet-jood ook zo belangrijk voor Paulus.

De brieven van Paulus zijn de oudste ons nagelaten geschriften van en over de jonge messiaanse beweging in naam van Jezus, binnen het jodendom. De oudste geschriften. Jaren 40, 50, 60 hooguit van de eerste eeuw. Ouder dus dan de evangelieverhalen die pas vanaf 70 van onze jaartelling ontstaan. Geschriften in de vorm van brieven. 7 zijn er bewaard gebleven. In de bijbel vinden we er 13, maar 6 zijn zeker niet van Paulus zelf, hooguit van leerlingen uit de Paulusschool. De Romeinenbrief waaruit we vandaag lezen is een van de authentieke.

Brieven. De enige manier om veelvuldig contact te onderhouden met alle ontstane ekklesiai was door het schrijven van brieven. Meestal was er ook een aanleiding voor een brief. Er kwam een vraag vanuit de gemeenschap. Of hij reflecteerde, na het fysieke bezoek aan een gemeenschap, op wat hij gezien had. De reactie op een vraag, of op een reflectie kwam vervolgens per brief. Alles wat we over Paulus lezen zijn dus reacties, antwoorden, adviezen, op concrete, lokale en ekklesia gebonden vragen, problemen, discussies, onenigheden. De brieven van Paulus zijn geen traktaten over hoe je in alle omstandigheden en overal ter wereld om moet gaan met het een of het ander, het zijn brieven aan concrete mensen en groepen. Lucas Grollenberg schreef ooit dat als Paulus had geweten dat ze in latere eeuwen wel zo gebruikt zouden gaan worden, hij vast en zeker aan het einde van elke brief de lezer opgedragen zou hebben de brief na lezing te vernietigen. (L. Grollenberg, Die moeilijke Paulus).

2

Wat stond Paulus voor ogen? Paulus doet zijn uiterste best alle verschillende groepen, bestaande uit Joden en niet-Joden, samen te smeden tot een messiaanse gemeenschap. Dat doet hij als kosmopoliet. Hij zocht de grenzen op van zijn eigen volk, zijn eigen cultuur, zijn eigen – joodse – traditie. Paulus was een wereldbewoner. Vanuit die kijk, realiseerde hij zich dat al die losse en lokale messiaanse gemeenschappen op zichzelf geen deuk in een pakje boter konden slaan. Om bevrijding te bewerkstelligen was samenwerking en saamhorigheid nodig tussen de ekklesiai. Het slechten van de muren tussen joden en niet-joden was daarom voor Paulus van het grootste belang. Maar ook andere verschillen, andere rangen en standen die in tradities en heersende orde gehanteerd werden, moesten wat Paulus betreft geen enkele rol meer spelen: Jood of Griek, man of vrouw, slaaf of vrije, het doet er niet meer toe, je kunt er geen aanspraak meer op maken. Je kunt er geen rechten meer aan ontlenu. Immers: *'Al wie één is in de messias, is een nieuwe schepping. Het oude is voorbijgegaan, zie, het nieuwe is geworden'* (2 Korinthiërs 5).

Van Farizeeër werd hij volgeling van Jezus. Kiezen voor een bepaalde richting binnen het jodendom was in die tijd vooral ook een politieke keuze. Want zoals de farizeeën in feite de Romeinse bezetter gedoogden – door zich helemaal te gaan richten op het onderhouden van de Thora, oftewel gewoon hun eigen leven gingen leiden te midden van bezetting en onderdrukking, zo waren er ook stromingen die aansluiting zochten bij de bezetter en overgingen tot collaboratie. En zo was er ook de messiaanse beweging die overduidelijk stelling nam tegen de onderdrukker: *'Wij roepen een gekruisigde messias uit'* dat wil zeggen dat wij geen enkel recht, geen enkele macht, geen enkele zeggenschap meer toekennen aan een regime dat tegenstanders met bruto geweld meedogenloos uit de weg ruimt. Bruto geweld heeft niet het laatste woord, want hij die aan het kruis is geslagen, leeft! Daarmee wordt de wereldorde van de Romeinen voorbij verklaard. Leerling van Jezus Messias worden is kiezen voor een nieuwe wereldorde, is een standpunt innemen tegen wat heersend en kleinerend, onderdrukkend en beperkend is.

3.

Maar hoe doe je dat? Hoe geef je dat vorm? In de Romeinenbrief stelt Paulus dat dit op de eerste plaats vraagt om een andere levenshouding, een ander ethisch uitgangspunt van waaruit je acteert in de samenleving. En in het sociale verkeer. Kern van dat ethische uitgangspunt is dat het zinloos is om kwaad met kwaad te vergelden. Die houding levert immers alleen maar een vicieuze cirkel van kwaad tot erger op. Er is in onze wereld nog nooit een conflict met geweld opgelost. Geweld levert alleen maar nieuwe conflicten op, zoals 20 jaar War om terror alleen maar IS en Taliban hebben voortgebracht. En dat komt omdat in vormen van geweld altijd eigen belang schuilgaat. Ik heb iets te verdedigen, ik moet mijn gelijk halen, desnoods met geweld. Of ik moet economische belangen veiligstellen, toegang tot hulpbronnen, bodemschatten.

Onder de vlag van humaniteit of herstel van democratie wordt oorlog gevoerd en worden hulptroepen en bondgenoten ook zonder pardon weer in de steek gelaten, achtergelaten in handen van de meest gruwelijke regimes. Falende ministers en bewindslieden komen weg met een 'we zullen het volgende keer beter moeten doen' of een symbolisch aftreden. Maar ter plekke staan mensen doodsangsten uit of zien al hun toekomstdromen als stof verwaaien in de wind. Wat draagt het bij aan werkelijk vrede? Helemaal niets, het is van kwaad tot erger. Het zijn bijdragen aan de vicieuze cirkel en niet een doorbreken daarvan.

*Neem niet de vorm aan van deze wereldtijd. Maar verander jezelf door je denken te veranderen.* (Romeinen 12), zegt Paulus. We worden uitgenodigd om krachtig afstand te nemen van dat denken in geweld en machtsstructuren, in wij tegenover zij. En bij die nieuwe ethiek hoort ook een radicaal andere omgang met schijnbare vijanden: heb lief je vijanden, keer je wang toe, doe goed om kwaad te bestrijden. Allemaal uitdrukkingen van wat er met die nieuwe mens, die nieuwe wereld, die nieuwe ethiek bedoeld wordt.

4.

Nu is het natuurlijk relatief eenvoudig om hierover na te denken en bij stil te staan – ook in het kader van de vredeweek die vandaag begint - wanneer het gaat om situaties ver weg. Maar hoe zit het met onze 'nieuwe menswording' als het gaat om onze omgang met directe naasten, met degene die wellicht nu letterlijk naast je zit? Met mensen in je buurt. Zoals we mensen in Afghanistan in de steek laten, omdat ons eigen belang niet meer gediend is bij blijven of ophalen, zo wordt er ook weggekeken bij jongeren die vastlopen in de jeugdzorg, bij mensen die vastliepen in de toeslagen affaire, bij kinderen in de knel van geweld en seksueel misbruik. Wie ziet hen? Wie doet iets? Wie is klokkenluider. Ook dat, misschien wel "eerst dat" hoort allemaal bij die nieuwe mens die geboren moet worden en die in staat is om het kwade met het goede te bestrijden.

Paulus zelf zou zeggen: *'Heel deze wereld zucht en lijdt als een vrouw in barensweeën tot op vandaag.'* (Romeinen 8,22). We duwen elkaar in hokjes, we bouwen scheidsmuren op, we verdelen de wereld in 'wij en zij' en wij zijn goed en zij zijn kwaad. We kijken weg van wat we in onze buurt zien gebeuren. Maar zo moet het in de ekklesia, onder de mensen van de messiaanse beweging niet zijn: één van hart en één van ziel, lichaam van de messias, in onderlinge solidariteit en gericht op bevrijding van iedereen, van deze wereld. Dus onderlinge solidariteit en geen gehuichel en zelfs: overwin het kwade door het goede, en zelfs: keer je andere wang toe.

Dat laatste is overigens geen oproep van Jezus om je naar de slachtbank te laten leiden. Het is geen oproep om je mishandelaar de vrije hand te geven, zelfs niet een oproep tot vergiffenis aan de daders. Eerst en vooral is het een andere grondhouding van waaruit je in de wereld staat. Een grondhouding die er voor zorgt dat je niet langer zegt "ach zo is de wereld" (Psalm 1 vrij) maar dat je denkt: 'dat kan zo zijn, maar zo hoort het onder ons niet te zijn!' Kies voor het goede: grijp in bij onrecht, laat je niet meenemen in de wetten van de wereld, maar doe het goede. Wordt de beste burgemeester ter wereld. Geweldig toch, een moslim die in een van de stevigste democratieën van de westerse wereld uitgroeit tot de beste burgemeester ter wereld. Het verschil maken in je persoonlijke leven, met de mensen dicht bij je. Daar leg je de basis. Daar begint die vrede, die messiaanse vrede en die messiaanse toekomst.

Succes met stapelen van *gloeiende kolen* (Romeinen 12) deze vredesweek: dat wil zeggen: met je levenshouding van goeddoen en vrede brengen tegenover daders van geweld, systemen van onrecht. Zo ontnem je de ander de macht, zal de ander met voorzichtigheid moeten reageren en met je om moeten gaan. Alsof we in onze eigen taal opnieuw zeggen: wij erkennen het recht van de sterksten niet, wij belijden een gekruisigde Messias.

Zeg Amen – dat het zo moge zijn.